Pingen, whaPPen, tweeten, taggen en liken...

Sociale media en schoolveiligheid

« waakzaam en dienstbaar »

POLITIE

Voorwoord

Pingen, whappen, tweeten, taggen en liken…

Voor jongeren zijn sociale media een vanzelfsprekend deel van hun leven. Snel contact staat voorop. Zonder al te veel toezicht van ouders, docenten, moderator en/of politie staan ze direct in verbinding met vrienden, 'vrienden van vrienden' en onbekenden. Dat biedt veel mogelijkheden om te leren, om de wereld en hun eigen ik te ontdekken.

Deze generatie doet eigenlijk niets anders dan hun ouders. Zij hebben dezelfde behoefte aan verbinding en passen zich aan om ergens bij te horen. Het belangrijke verschil is dat zij meer middelen tot hun beschikking hebben. Contact met klasgenoten beperkt zich niet langer tot het schoolplein of schooltijden. Dat brengt ook risico's met zich mee. Grenzen zijn niet altijd duidelijk en jongeren verleggen deze ook nog eens graag. Ze geven zomaar persoonlijke informatie prijs, maken ruzie of geven zich voor de webcam letterlijk bloot. Groepsdruk, intimidatie, agressie, pesten en bedreiging vinden òòk online plaats. Vaak buiten het gezichtsveld van ouders en docenten, maar met een enorme impact wanneer het escaleert. En dat stopt niet voor de schoolpoort.

Weten wat er speelt onder jongeren, betekent een voorsprong in kennis die op cruciale momenten onmisbaar kan blijken te zijn.

De politie wordt geconfronteerd met online strafbare feiten en zet in op het reduceren van online slachtofferschap en het verhogen van de pakkans van daders. We vinden het belangrijk om ècht en intensief in contact te staan met jongeren, te signaleren wat er speelt en er voor hen te zijn als zij de politie nodig hebben. Jongeren durven niet altijd over een vervelende situatie te praten. Online communicatie verlaagt die drempel.

Daarom verplaatst de politie zich letterlijk en figuurlijk in de online (belevings)wereld van jongeren. Online veiligheid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van onder meer scholen, ouders en politie. Voor de politie zijn scholen een belangrijke partner in preventie, signalering en hulpverlening. Samen optrekken heeft zin. We werken al samen om fysieke en sociale veiligheid in en om het schoolgebouw te waarborgen. Het zou goed zijn als schoolveiligheid zich ook uitstrekt tot het online domein. Deze publicatie kan daarbij een hulpmiddel zijn. U vindt hierin informatie over wat jongeren online doen en hoe dit de veiligheid op school kan raken. Wij hopen dat dit uw school verder aan het denken zet over de rol die u wilt spelen in het online leven van uw leerlingen.

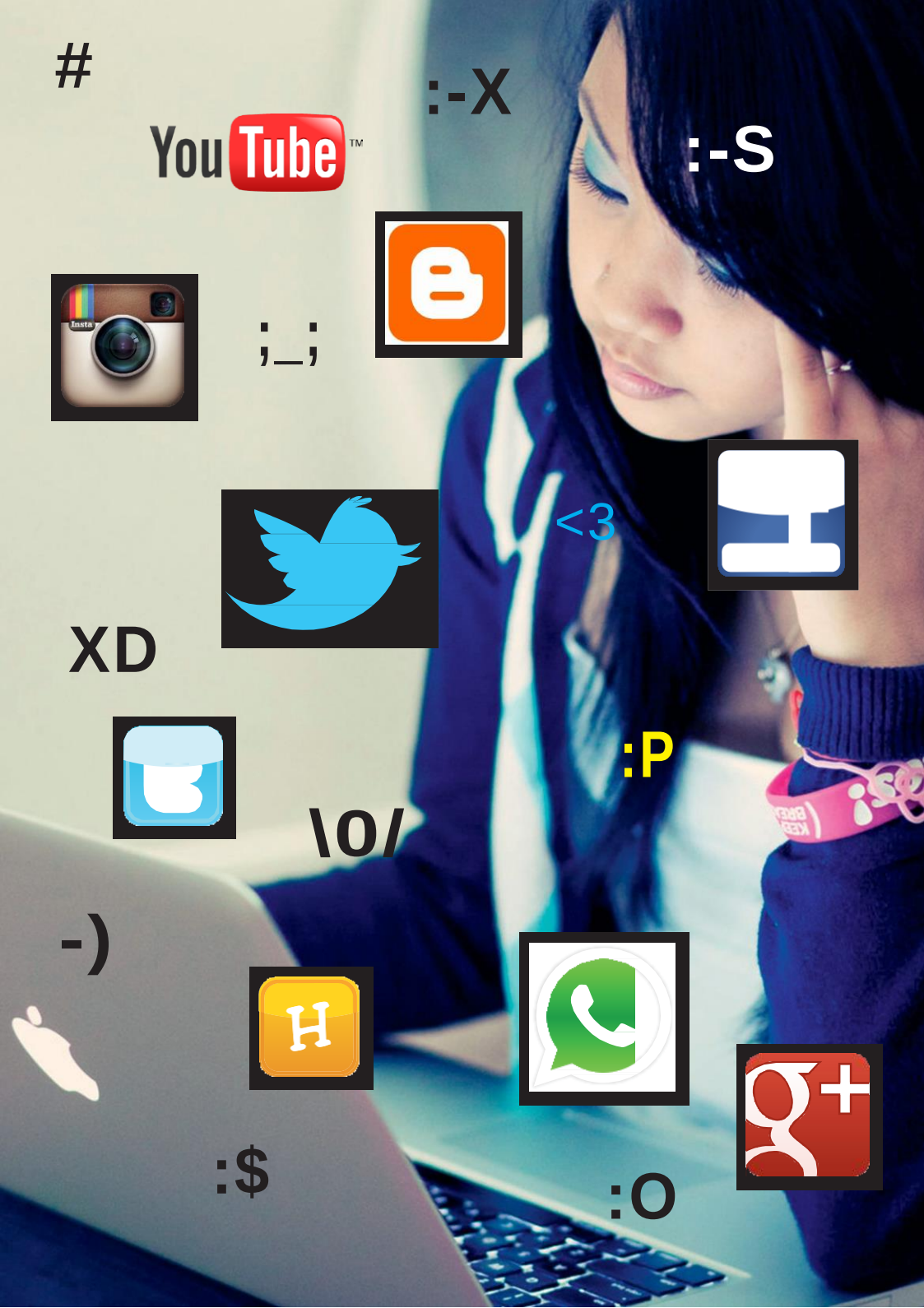
#
:-X
YouTube
:-S
;_;
<3
XD
:P
\o/
-)
:$
:O

Jongeren en internet

Internet is een belangrijke ontmoetingsplek voor jongeren. Via sociale media houden ze contact met vrienden en ontstaan nieuwe vriendschappen. Wat doen ze? Wat zoeken ze? De belangrijkste feiten op een rij.

- ***Bereikbaarheid:*** Met mobiel internet op hun smartphone zijn jongeren doorlopend online. Een belangrijk deel van hun persoonlijk leven speelt zich dan ook op internet af. Volwassenen die spreken over het internet als ‘een andere wereld’ doen jongeren en hun belevingswereld tekort. Door internet en sociale media vloeien de werelden van thuis, school en vriendschappen naadloos in elkaar over. Online = offline!

- ***Contact:*** Jongeren chatten, zitten op sociale netwerksites, spelen games, twitteren, begeven zich op forums en publiceren foto’s en filmpjes. Internet is gemaakt om contact te maken en te onderhouden. Jongeren maken daar graag gebruik van. Ook flirten en verkering vragen, gaat online. Sociale netwerksites zijn laagdrempelig, het is gemakkelijk om in contact te komen met ‘vage bekenden’, mensen uit de brede kring van vrienden en kennissen. De deur staat altijd open: je kunt een berichtje achterlaten wanneer en bij wie je maar wilt.

- ***Identiteit bepalen:*** ‘Gluren’ is populair. Voor jongeren is het belangrijk om zichzelf te vergelijken met anderen. Hoe zien anderen eruit? Wat hebben ze aan? Welke muziek vinden ze goed? Wat doen ze? Sociale netwerksites zijn een uitstekende manier om ongegeneerd bij anderen naar binnen te kijken. Het helpt jongeren bij het bepalen van hun eigen identiteit.

- ***Imago creëren:*** Als jij bij anderen kijkt, dan weet je dat anderen ook bij jou komen neuzen. Jongeren besteden daarom veel aandacht aan hun online profiel. Het gaat om de beste foto, de leukste teksten, het juiste filmpje en de hipste muziek. Dat ze zelf controle hebben over hoe ze zich presenteren, geeft een zeker gevoel. Ook als je niet bij de populaire kinderen van de klas hoort, heb je met een goed profiel de kans om je positief te onderscheiden.

- ***Grenzen verleggen:*** Digitale omgevingen, zoals sociale netwerksites, Twitter en profielsites, worden gebruikt om te experimenteren en jezelf te laten zien. Grenzen verleggen, dus. Al met al niets nieuws onder de zon: dat experimenteren gebeurde vroeger, voor de komst van internet, ook, evenals het aftasten hoe ver je kunt gaan.

Goede of slechte invloed?

De behoefte om te delen, om bij de groep te horen en je af te zetten tegen volwassenen, is bij jongeren onderdeel van het opgroeien. Dat kan op internet. Het biedt vele mogelijkheden om te leren, de wereld te ontdekken en een eigen identiteit te ontwikkelen. Daar staan echter ook een aantal uitdagingen tegenover die specifieke aandacht vragen van ouders en leerkrachten. De **'24/7 schoolpleindynamiek'** is er zo één. Door sociale media beperkt deze zich niet meer tot schooltijden. Er is sprake van een continue groepsdruk. Doe je niet actief mee in de whatsappgroep? Dan hoor je er niet bij. Volwassenen gaan hier vaak aan voorbij. Vinden dat jongeren te veel tijd online doorbrengen en maken zich zorgen dat school en andere verplichtingen er onder lijden. Voor jongeren is het lastig om een evenwicht te vinden. Verstandig en verantwoord mediagebruik gaat niet vanzelf. Dat moet worden geleerd. Thuis en op school.

Fadi Esak (17): 'Elkaar afzeiken en belachelijk maken gebeurt dagelijks'

'Ik ben sinds een jaar of vijf, zes volop online. Vroeger vooral op Hyves. Nu twitter ik veel, ik heb Facebook, ik chat af en toe op MSN en via Tinychat. Mijn Blackberry zit zo ongeveer aan me vastgeplakt. Het is niet zo dat het m'n hele leven beheerst, maar ik check regelmatig wat er gebeurt. Online zie ik van alles gebeuren onder jongeren. Mijn MSN- en Twitteraccounts zijn al eens gehackt, ik kon niet meer inloggen. Wachtwoord gejat. Meestal doen hackers niet veel met zo'n account. Hacken is best irritant, maar het gebeurt regelmatig. Ik heb zelf ook weleens ingebroken op het Hyves-account van een jongen van school. Ik kende zijn wachtwoord en toen we ruzie kregen, besloot ik hem te pesten. Ik heb toen de meest lelijke foto die hij in zijn bestand had als profielfoto geplaatst en z'n wachtwoord veranderd. Hij vermoedde

dat ik het was, maar ik bleef het ontkennen. Dat wachtwoord vergat ik trouwens weer en toen kon hij er helemaal niet meer bij. Vond ik wel leuk, natuurlijk. Hij niet.

Grens

Laatst zette een meisje een naaktfoto van zichzelf op Twitter. Ik vraag me dan wel af: Waarom doe je zoiets? Daar ligt voor mij wel een grens. Een jongen had via Ping een foto van zijn geslachtsdeel per ongeluk naar de verkeerde persoon gestuurd.
De ontvanger was daar niet blij mee en plaatste die foto met bijbehorende pingnaam en Twitteraccountnaam op Twitter. Die tweet werd geretweet. Waarschijnlijk denken mensen dat het grappig is en oké, het is misschien iemands eigen schuld, maar ik vind het niet slim. Wat er online over je staat, heeft invloed op je hele leven. Zelf scherm ik mijn Facebook-account met een slotje af voor mensen die niks te zoeken hebben in mijn privéfoto's. Mensen die ik niet ken, ook niet van school, hoef ik niet als vriend. Mijn adres zet ik ook niet openbaar. Een tijd terug was de bangalijst *trending topic* op Twitter. Iedereen had het erover in de klas: een lijst, gemaakt door jongens, met daarop namen van meisjes die ze als slet of hoer zien. Zulke lijsten circuleerden gewoon online, met namen en foto's. Ik vind dat je zulke meisjes dan voor schut zet. Die gaan zich onzeker voelen en zich schamen. Het gaat te ver.

Ruzie uitvechten

Elkaar afzeiken en belachelijk maken gebeurt dagelijks online, bijvoorbeeld op Twitter. Ook op Hyves wordt er wat afgevochten en gedreigd. Dan staat er iets als: Kom morgen om 2 uur maar op school, dan zullen we zien of je nog zo'n grote bek hebt. Vaak doen zulke mensen online stoer, maar durven ze niks als het er echt op aankomt. Toch kan het uitmonden in een echte ruzie. Laatst werd er een Twitterruzie uitgevochten op school. Persoonlijk vind ik dat je beter recht in iemands gezicht iets kunt zeggen dan het via internet uitvechten. Toch moet ik toegeven dat ik ook weleens mensen online uitscheld. Als iemand tegen mij begint te zeiken op Twitter, kan hij woorden als 'mongool' en 'stumper' terugkrijgen. Ik hoop dat zo iemand dan een rotgevoel krijgt.'

'Wat er online over je staat, heeft invloed op je hele leven'

Soms gaat het mis...

Internet lijkt een medium zonder wetten, regels en grenzen. Toch zijn die er wel degelijk. Gebruikersvoorwaarden van online omgevingen zijn het meest bekend, hoewel weinig gebruikers zich verdiepen in de inhoud. Maar evenzo belangrijk zijn persoonlijke grenzen van een gebruiker *(wat wil ik wel? wat niet?)*, ethische en morele grenzen *(wat vindt de samenleving acceptabel en wat niet?)* en de grenzen van civiel recht en strafrecht *(wat mag niet volgens de wet?)*.

Internet ontremt en anonimiseert. Dat brengt met zich mee dat normen en waarden op internet verschuiven. Op internet zijn de grenzen niet altijd duidelijk en jongeren verleggen die ook nog eens doordat ze hun eigen grenzen opzoeken en anders dan volwassenen aankijken tegen gebruik van internet. Dat kan jongeren in een vervelende situatie brengen. Soms maken ze zich zelfs (zonder dat ze het weten) schuldig aan een strafbaar feit.

6

Strafbare feiten

Belediging
(art. 266 en 271 Sr)

Belaging
(Stalking, art. 285b Sr)

Bedreiging
(art. 285 Sr)

Discriminatie
(art. 137d Sr)

Grooming
(art. 248a Sr)

Hacken
(art. 138ab Sr)

Identiteitsmisbruik
(art. 225, 232 en 326 Sr)

Laster/Smaad
(art. 261, 262 en 268 Sr)

Oplichting
(art. 326 Sr)

Uitlokken minderjarige Ontuchtige handelingen
(art. 248e Sr)

Risico Top 10

1. Online pesten

Pesten via internet kan verder gaan dan een geintje. Van de neiging die jongeren hebben om grenzen op te zoeken, kunnen anderen de dupe worden. Lastig daarbij is dat tieners een andere kijk hebben op wat pesten is. In de ogen van veel jongeren heeft pesten een hoge funfactor en is het juist stoer om tot het randje (of erover) te gaan. Bovendien is het online lastig te bepalen of een 'grapje' ook zo over komt op de ontvanger. Wat ze zich niet realiseren, of wat hen 'gewoon niet boeit', is dat wat op internet gebeurt niet zomaar weer verdwenen is.

Online treiteren gebeurt regelmatig. Nagenoeg altijd is er een relatie tussen offline en online pesten en hebben de pesters er online dus vooral nieuwe, makkelijk toepasbare middelen bij. Net als bij 'gewoon' pesten gaat het vaak om schelden, roddelen en buitensluiten. Maar via internet zijn er nog meer manieren om iemand het leven zuur te maken. Bijvoorbeeld door een kwetsend bericht namens iemand plaatsen, bewerkte foto's te verspreiden of iemand nare filmpjes te sturen. Ook gebeurt het steeds vaker dat accounts gehackt worden en jongeren zich vervolgens online voordoen als hun gehackte slachtoffer. Online pesten is een stuk laagdrempeliger en gebeurt vaak anoniem. Het speelt zich vaak buiten het gezichtsveld van ouders en leerkrachten af en heeft grote impact op het slachtoffer. Deze voelt zich nergens meer veilig. De overgrote meerderheid van de kinderen praat er niet met volwassenen over als ze online gepest worden.

Strafbaar?

Pesten is *niet* strafbaar. Je kunt er dus geen aangifte van doen. Maar soms gaat pesten te ver en kan er binnen het pestgedrag wel degelijk sprake zijn van een strafbare gedraging. Bijvoorbeeld wanneer je continu lastig gevallen wordt met kwetsende of dreigende berichten die je op je mobiel of via internet ontvangt. Dan is er voor de wet sprake van 'belaging' (stalking in de volksmond) of 'bedreiging'. Dit is strafbaar en daar kun je dus wèl aangifte van doen. Dat geldt ook wanneer je materiële schade is toegebracht. In de meeste gevallen van cyberpesten is er sprake van een situatie uit deze top 10.

2. Zonder toestemming publiceren van foto's en filmpjes

De kracht en de kern van sociale media is het delen van ervaringen.
Dat doen jongeren dan ook volop. Alles wat ze zien, meemaken en/of bijzonder vinden, wordt vastgelegd en online gezet. Ze denken daarbij niet na of diegene die op de beelden zichtbaar zijn dat wel willen. De meesten vinden het geen probleem, maar als het om een pestsituatie gaat is dat natuurlijk anders. Het geeft een enorm machteloos gevoel als je tot de ontdekking komt dat jouw profielfoto op een datingsite staat of er een YouTubefilmpje opduikt van vakantiefoto's, voorzien van vervelende teksten.

Strafbaar?

Het gebruiken van een foto of afbeelding mag niet zomaar; in veel gevallen is de toestemming van de geportretteerde vereist. Het portretrecht is vastgelegd in het auteursrecht en kent bepaalde rechten toe aan de geportretteerde. Er kan sprake zijn van schending van het portretrecht als het portret zonder toestemming openbaar wordt gemaakt. Dit wordt gezien als een overtreding en is strafbaar wanneer de geportretteerde een redelijk belang heeft. Privacy- of commercieel belang bijvoorbeeld. Wanneer er met de publicatie sprake is van aanvullende strafbare feiten zoals belediging, smaad of laster weegt dit voor de strafbaarstelling zwaarder.

Cyberbaiting

Ook leerkrachten zijn regelmatig het mikpunt van pestgedrag. Leerlingen spreken bijvoorbeeld met elkaar af de leerkracht dwars te zitten tot deze boos wordt. Wanneer dat het geval is, filmen ze de reactie met hun smartphone en delen het filmpje vervolgens via whatsapp, twitter of facebook. Cyberbaiting wordt dit genoemd. Lollig in de klas, maar de gevolgen zijn minder grappig. Niet alleen voor de leerkracht zelf, maar ook voor de reputatie van de school.

3. Beledigingen, smaad en laster

Op internet is het makkelijk om anderen te beledigen of iemand letterlijk flink te kijk te zetten. De kans is groot dat dit onderdeel is van pestgedrag. Denk aan een Facebook-pagina met bewerkte foto's, een e-mailadres onder de naam van een ander aanmaken en daarmee kwetsende teksten rondsturen of een haatprofiel aanmaken. Het kan heel moeilijk zijn om zulke praktijken te beëindigen en de beledigingen weer van internet te krijgen. Een recent voorbeeld van laster zijn de 'bangalijsten'. Op deze lijsten, verspreid via internet, houden jongeren bij welke meisjes van school de 'grootste sletten' zouden zijn.

Strafbaar?

Belediging, laster, smaad en smaadschrift zijn strafbaar. Het valt onder het 'aantasten van iemands goede naam' en je kunt er aangifte van doen. In de praktijk echter kan een goed gesprek met de verspreider van de beledigingen al een hoop oplossen. Daarmee kan natuurlijk niet uitgesloten worden dat de beelden online een eigen leven gaan leiden en blijvend negatieve gevolg kan hebben voor de betrokkene(n). Maar als er sprake is van pesten, is er vaak meer aan de hand. Het slachtoffer heeft er in zo'n geval meer aan als ook het onderliggende probleem serieus wordt aangepakt.

---

4. Identiteitsfraude

Jongeren doen zich op internet graag anders en stoerder voor dan ze eigenlijk zijn. De meeste jongeren gebruiken daarom online bijnamen. Vaak vullen ze ook de gegevens van sociale websites in met gegevens die heel anders zijn dan in hun echte leven. Regelmatig doen ze zich voor als iemand anders. Ze plaatsen dan bijvoorbeeld namens die persoon een tweet of sturen een vervelend bericht rond. Dit is soms bedoeld als grapje, maar vaak ook uit wraak of om een andere jongere te pesten.

Strafbaar?

Een andere identiteit gebruiken op internet is heel gewoon en meestal niet strafbaar. Het gaat erom wat je ermee doet. Van strafbare identiteitsfraude is pas sprake als iemand de gegevens van een ander op internet heeft gestolen (bijvoorbeeld door hacking of phishing) en/of misbruikt door daar strafbare dingen mee te doen (bijvoorbeeld voor oplichting, bedreiging, laster/smaad).

5. Virtuele diefstal

In online omgevingen, zoals games en virtuele werelden, kun je virtuele goederen kopen. Je kunt het zo gek niet bedenken; kleding, meubels, planten of een magisch amulet. Het betaalmiddel is 'credits'. Deze zijn te verdienen door online spelletjes te spelen, maar je kunt ze ook kopen door geld over te maken via Ideal, een paysafecard of door simpelweg een sms-je te sturen. Deze credits vertegenwoordigen in veel gevallen dus een echte waarde en zijn daarmee ook gevoelig voor diefstal. En dit gebeurt regelmatig.

Strafbaar?

Wanneer virtuele goederen een echte waarde vertegenwoordigen (omdat er voor betaald is), dan geldt virtuele diefstal als diefstal zoals dat in het wetboek van Strafrecht is vastgelegd. Vaak is er bij virtuele diefstal sprake van meerdere strafbare feiten. Ook van hacken bijvoorbeeld. Of Phishing.

Phishing is het ontfutselen van persoonlijke informatie via misleiding en bedrog. Bijvoorbeeld door een e-mail of website waarbij het lijkt of de afzender een bekende, betrouwbare partij is.

---

6. Dreigtweets (en andere online bedreigingen)

Soms zijn iemands pijlen sterk op één persoon gericht. Uit jaloezie, woede of wraakgevoelens kan iemand overgaan tot bedreiging van een internetgebruiker. De laagdrempeligheid van het medium wakkert de verleiding om iemand via chat, mail of whatsapp stevig toe te spreken flink aan. Jongeren zijn nog bezig met het ontwikkelen van sociale vaardigheden. 'Gewoon' ruziemaken en het uiten van bedreigingen liggen daarbij dicht bij elkaar. Het gaat er soms hard aan toe onder jongeren, die elkaar met het grootste gemak allerlei ziektes of zelfs de dood toewensen. Ook uiten zij soms op niet milde wijze hun ongenoegen over school of leerkrachten. Overigens is zulke straattaal niet alleen voorbehouden aan internet, ook op straat en op schoolplein is die verruwing te merken.

De site www.doodsbedreiging.nl publiceerde in één jaar tijd meer dan 4000 doodsbedreigingen die op Twitter werden geplaatst, vaak door jongeren. Als iemand dreigt zijn school in de fik te steken, kun je er niet zomaar aan voorbij gaan. Dergelijke tweets kunnen grote onrust veroorzaken omdat iedereen meeleest en het voor buitenstaanders vaak lastig in te schatten is of dit serieus bedoeld is.

Strafbaar?

Bedreiging is strafbaar. Het geldt voor de wet als ‘geweld tegen personen’ en wordt daarom zeer serieus genomen. Een bedreiging die via whatsapp, Facebook of in een Skype-gesprek geuit wordt, lijkt misschien minder erg of serieus dan wanneer dat op straat gebeurt. Maar dat is het niet. Voor de wet is het net zo goed een bedreiging en dus strafbaar. Ook al is een berichtje vaak niet als bedreiging bedoeld en komen sommige ‘daders’ er met een waarschuwing vanaf, ze kúnnen wel degelijk vervolgd worden. Afhandeling gaat nooit via HALT, maar altijd via het Openbaar Ministerie.
Een screenshot of een log van de chats geldt daarbij als geschreven bewijs.

---

7. Sexting

Bij opgroeien hoort seksuele ontwikkeling en onderdeel daarvan is experimenteren met seks. In een tijdperk waarin alle jongeren gebruik maken van media is het logisch dat zij internet en de mobiele telefoon ook hiervoor inzetten. Sexting is het versturen van seksueel getinte berichten, foto’s en video’s. Onschuldig op zich, maar niet zonder risico. Soms heeft het verregaande gevolgen wanneer die beelden online verschijnen. En dat gebeurt met regelmaat. Ze worden online gezet uit baldadigheid, om te pesten of als impulsieve wraakactie wanneer de verkering uitraakt. Zichtbaar voor iedereen en voor altijd op het internet.

Strafbaar?

Volgens de letter van de wet is sexting strafbaar als het gaat om een jongere van onder de 18 jaar. Zowel de maker (tevens de geportretteerde) als de ontvanger kunnen vanaf hun 12e jaar vervolgd worden voor het maken, bezitten en verspreiden van kinderporno. Het wetsartikel houdt geen rekening met experimenteergedrag van jongeren. Maar het recht zal daar in bepaalde gevallen wel rekening mee houden. Wanneer twee jongeren in een relatie online experimenteren, zal dit geen gevolgen hebben. Verspreiding van het beeldmateriaal echter wel. Zodra de beelden online hun weg vinden via twiter of profielsites en/of gedeeld worden via whatsapp en ping, schaadt dit de goede naam van de geportretteerde en is vervolging voor ‘laster/smaad’ denkbaar.

In een aantal situaties zal vervolging voor zwaardere feiten zeer waarschijnlijk zijn. Bijvoorbeeld wanneer blijkt dat de naaktbeelden niet vrijwillig tot stand zijn gekomen, maar door manipulatie, dwang of bedreiging. Wellicht is het zelfs onderdeel van verdergaand seksueel misbruik of is er sprake van een groot leeftijdsverschil.

Is er een naaktfoto in omloop?

Dit vraagt om razendsnel optreden van zowel school als politie om de schade voor het slachtoffer zoveel mogelijk te beperken. Organiseer zo snel mogelijk overleg met betrokkenen om vast te stellen welke stappen gewenst zijn:

- **Slachtoffer – welke hulp nodig voor verwerking en herstellen veilig gevoel?**
- **Dader(s) – welke acties, maatregelen en hoe?**
- **Klasgenoten – wat meld je ze en hoe?**
- **School – wat meld je aan de andere leerlingen, leerkrachten en hoe?**
- **Anderen – wat meld je hierover aan anderen (bv andere ouders, lokale pers)**

8. Webcam(seks-)misbruik

Net als sexting, zal ook webcamseks deel moeten gaan uitmaken van de seksuele opvoeding en voorlichting thuis en op school. Seksueel getinte handelingen voor de webcam zijn namelijk ook geen uitzondering onder jongeren. Een op de vier jongens en een op de vijf meisjes heeft naar eigen zeggen wel eens cyberseks met iemand gehad. Het is dus van groot belang ze te wijzen op de risico's van handelingen die thuis, in hun eigen kamer, veilig en privé lijken. Ook deze beelden kunnen online gezet worden. Niet alle online seks vindt vrijwillig plaats. Jongeren (maar ook volwassenen) kunnen op verschillende manieren onder druk gezet worden om hun eigen grenzen over te gaan. Door manipulatie bijvoorbeeld. Maar ook op minder subtiele manieren. Onder dreiging met het openbaar maken van vertrouwelijke informatie of een verkregen naaktfoto, worden slachtoffers onder druk gezet om nog verder te gaan voor de camera. Of om een afspraak voor échte seks te maken. Ook loverboys hebben de webcam ontdekt als middel om meisjes aan zich te binden.

Strafbaar?

Ook hiervoor geldt dat het verrichten van seksuele handelingen door jongeren onder de 18 jaar voor de webcam gezien kan worden als kinderporno en dus voor de wet strafbaar is. Net als met sexting is vervolging hiervoor echter onwaarschijnlijk wanneer verliefdheid en experimenteergedrag de basis is. Het verspreiden van het beeldmateriaal is wel een serieus strafbaar feit. Ook al is dit het gevolg van een ondoordachte handeling. De consequenties voor de persoon op de beelden zijn immers blijvend. Daarnaast zijn de omstandigheden waarbinnen de online seks heeft plaats gevonden van belang. Wanneer er sprake is van een groot leeftijdsverschil, manipulatie, dwang en/of bedreiging, zal dit ook als zodanig vervolg worden.

9. Digitale kinderlokkers en grooming

Bijna iedere jongere is in een chatroom of op een forum wel eens actief benaderd door een vreemde. In een aantal gevallen gaat het dan om een volwassene met slechte bedoelingen, bijvoorbeeld het voeren van seksueel getinte gesprekken of het plegen van seksueel misbruik. De traditionele kinderlokker heeft op internet een relatief nieuw, groot en anoniem speelterrein voorhanden. Vaak begint het contact met tieners onschuldig, maar dat kan een wending nemen, wanneer er een vertrouwensband is ontstaan. Bijvoorbeeld als de ander vraagt om foto's of om contact via de webcam. Pubers zijn in deze een kwetsbare groep, gevoelig als ze zijn voor complimenten. Ook hebben tieners niet altijd door wat de echte bedoelingen van de ander zijn. Zij zijn daarbij stellig van mening dat zij er nooit in zouden trappen. Hun nieuwsgierigheid kan jongeren zo in vervelende situaties brengen.

Strafbaar?

Sinds 2010 is er het zogeheten groomingartikel in het Wetboek van Strafrecht, dat het kort gezegd strafbaar stelt om via telecom (internet, sms, ping, Whatsapp etc.) afspraakjes te maken met kinderen jonger dan 16 jaar, als dat afspraakje is gemaakt met het doel ontucht te plegen of kinderporno te maken.

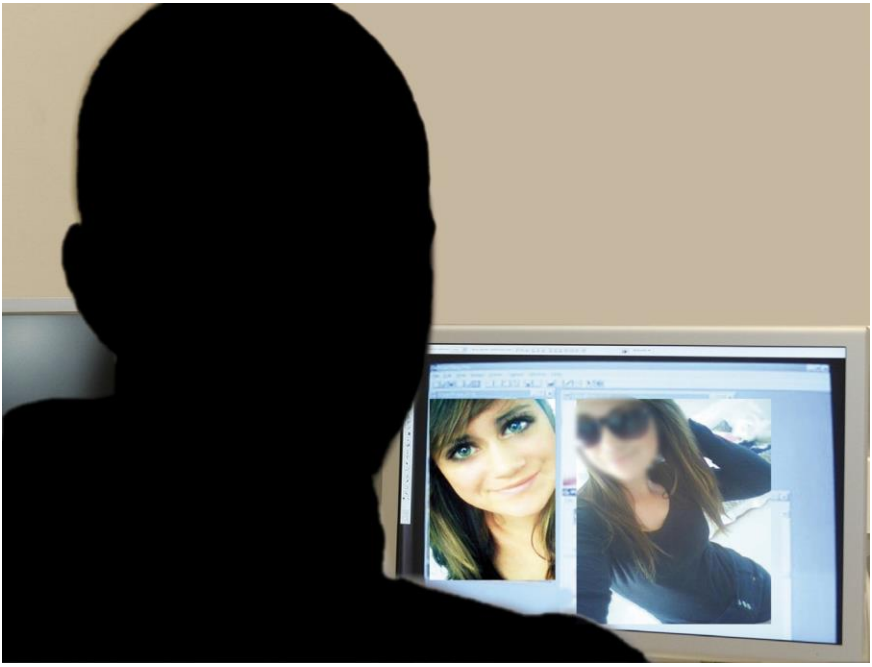

Belang van veilig klimaat

Bij zaken als bedreiging en pesten is een open relatie met de leerlingen belangrijk. Een veilig en open klimaat maakt het gesprek over grenzen mogelijk, en dus ook het gesprek over het overschrijden daarvan. Als een situatie uit de hand loopt, kan de wijkagent bij het gesprek worden betrokken. Ga in gesprek met leerlingen over grenzen, online en offline, zodat ze zelf ook aan de bel trekken wanneer ze vinden dat een medescholier te ver gaat. In het Schoolveiligheidsplan staat omschreven welke grenzen de school hanteert en wat wel en niet wordt getolereerd.

10. Loverboys

Als grooming uitmondt in uitbuiting, kan er sprake zijn van loverboy-problematiek. Na het vleien en vertrouwen winnen, breekt de fase aan van het inlijven: loverboy en slachtoffer zien elkaar en gaan een relatie aan, waarin de man het meisje langzaam losweekt uit haar sociale omgeving. Hij werpt zich op als haar beschermer en spiegelt haar een mooie, maar dure toekomst voor. In hun seksuele relatie probeert hij langzaam haar grenzen te laten verleggen, door haar te chanteren met haar liefde voor hem. Hij 'leent' haar uit aan vrienden: het begin van prostitutie. Soms is er meer nodig dan een beroep op haar liefde, en komt er geweld aan te pas. De volgende stap is die van de instandhouding van de lucratieve relatie: met geld, dwang, bedrog en machtsmisbruik wordt het meisje seksueel uitgebuit. Soms wordt ze ook gedwongen tot diefstal, het koerieren van drugs en het op haar naam zetten van leningen, telefoonabonnementen of auto's.

Strafbaar?

Iemand dwingen om seks te hebben met anderen is verboden. Wie iemand dwingt om seks te hebben en zich daarvoor laat betalen, dwingt het meisje tot prostitutie. Dat is strafbaar. In het wetboek staan alle strafbare vormen van mensenhandel.

Wanneer stap je naar de politie?

Scholen zijn in de positie om vroegtijdig signalen op te vangen van zorgelijke situaties die zich binnen online netwerken afspelen. Soms leidt een les zelf tot een gesprek waarin leerlingen vertellen over persoonlijke ervaringen. Maar regelmatig is er een hele directe aanleiding. Wanneer een naaktfoto circuleert bijvoorbeeld of iemand op een andere manier online flink aangepakt is, zal dit het gesprek van de dag zijn op school. Ook als een online ruzie escaleert zullen klasgenoten er met elkaar over praten. In sommige gevallen zijn er leerlingen die vinden dat ingrijpen nodig is en trekken bij de mentor aan de bel. Het signaal kan ook binnenkomen bij een vertrouwenspersoon wanneer een leerling de stap durft te nemen om het bespreekbaar te maken.

Wees alert op signalen

Het is van belang bij signalen de situatie helder te krijgen en een inschatting te maken van omvang, impact en mogelijk strafbaar feit. Als een school een sterk vermoeden heeft van een strafbaar feit, is het raadzaam om contact met de politie op te nemen. Het achterliggende doel hiervan hoeft niet altijd het doen van aangifte te zijn. De vaste contactpersoon van de politie of de wijkagent kan meedenken over mogelijke stappen en bemiddelen in het contact tussen slachtoffer, dader(s) en school. Ook kan hij of zij het slachtoffer adviseren en begeleiden met een formele aangifte of verwijzen naar Bureau Slachtofferhulp.

Melding of aangifte?

Iedereen kan melding maken of aangifte doen. Je hoeft daarvoor niet zelf slachtoffer of benadeelde te zijn. Ook als je wilt voorkomen dat een ander mogelijk slachtoffer wordt van strafbare feiten op het internet kun je naar de politie. Met het doen van aangifte verzoek je de politie een strafrechtelijk onderzoek in te stellen. Belangrijk, want zonder aangifte mag de politie geen nader onderzoek verrichten. Met een melding stel je de politie alleen op de hoogte van een situatie. De informatie wordt vastgelegd in het informatiesysteem en kan van groot belang zijn wanneer meer meldingen uiteindelijk leiden tot een aangifte en vervolgonderzoek.

Digitaal bewijsmateriaal

Dat alles online gebeurt, heeft ook het voordeel dat er vaak veel bewijsmateriaal beschikbaar is. Het is raadzaam om zoveel mogelijk informatie te noteren en digitale bewijslast te verzamelen. Denk bijvoorbeeld aan:

- data en (exacte) tijdstippen
- e-mail en internetadressen
- gebruikersnaam en nickname(s) van betrokkene(n)
- prints van chatlogs en mailberichten
- bewaarde sms en whatsapp berichten
- schermafdrukken (via een screenshot of een foto)

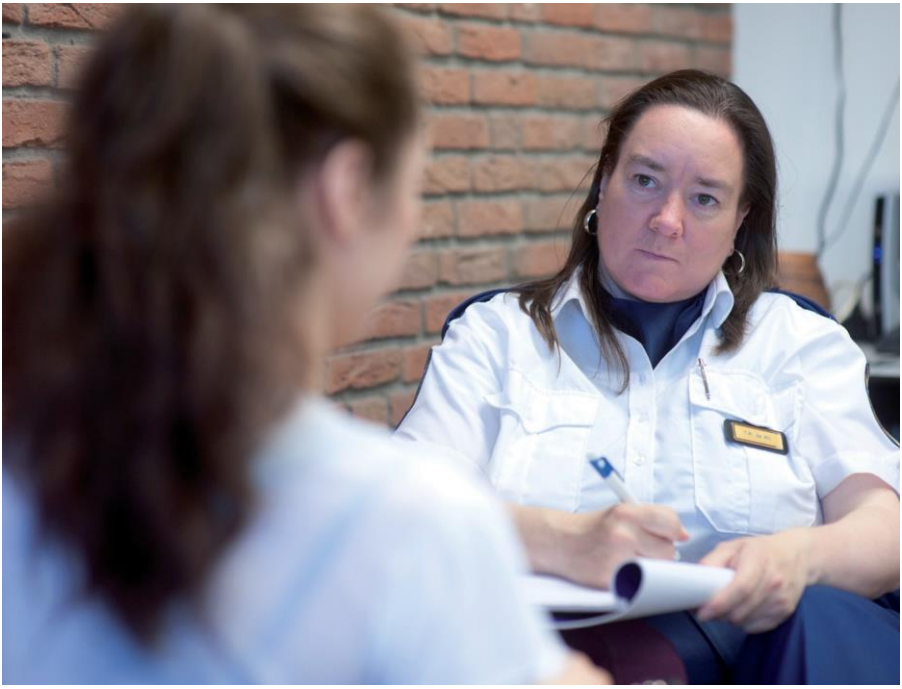

Spoed
Als iedere seconde telt, belt u 112

Wijkagent
Voor een afspraak met uw wijkagent belt u 0900-8844 (lokaal tarief). Wilt u weten wie uw wijkagent is? Voer op www.politie.nl een postcode, woonplaats of straatnaam in.

Politiebureau
U kunt altijd terecht bij een politiebureau bij u in de buurt. Op www.politie.nl vindt u de dichtstbijzijnde.

Heeft uw school een vast contactpersoon bij de politie? Zorg dat bij collega's bekend is hoe contact met de politie bij u op school geregeld is.

Vraag het de politie

Naar de politie stappen voor een melding of aangifte is zeker niet het eerste waar jongeren aan denken als ze het slachtoffer zijn geworden van een (mogelijk) strafbaar feit op het internet. Vaak schamen ze zich en denken ze dat het hun eigen schuld is. In plaats van meteen tot actie over te gaan, zullen de meesten eerst op zoek gaan naar informatie. Met die informatie kunnen ze zich zelf een beeld vormen van hun situatie. Ze willen zelf eerst checken: Is mijn probleem wel serieus genoeg? En wat kan ik doen?

Uit onderzoek blijkt dat jongeren in zulke gevallen vooral behoefte hebben aan betrouwbare informatie en antwoorden op hun vragen. De politie zien zij als een organisatie waar deze antwoorden te halen zijn. Precies hierom is samen met jongeren de website www.vraaghetdepolitie.nl ontwikkeld. De site geeft antwoord alle mogelijke vragen over veiligheid. Staat de vraag er niet tussen, dan kunnen jongeren deze mailen of stellen tijdens een chatsessie. Ze krijgen gegarandeerd een betrouwbaar antwoord van een politiespecialist.

Deze online aanwezigheid blijkt vaak een laagdrempelige toegang voor jongeren. Ze durven in één chatgesprek al zeer intieme zaken toe te vertrouwen aan de politie en vinden het fijn dat de politie deze mogelijkheid biedt. De chatsessies worden dan ook goed bezocht. In privé chatsessies kunnen jongeren hun verhaal doen en krijgen ze direct antwoord of advies. Met regelmaat komen er diverse serieuze strafbare zaken aan het licht, waarvan jongeren niet eerder aangifte durfden te doen. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om incest, misbruik via webcamseks en huiselijk geweld. De site trekt gemiddeld 60.000 bezoekers per maand en ontvangt circa 100 vragen per week.

Politie en school:
Samen ben je sterker

Wijkagente Femke Wemmenhove: ‘School, ouders en politie bepalen de spelregels’
Femke Wemmenhove is wijkagent op het Leerpark in Dordrecht, waar verschillende vmbo-en mbo-scholen zitten met in totaal 7000 leerlingen tussen pakweg 12 en 25 jaar. In haar werk heeft ze veel contact met de leerlingen, conciërges, directeuren en leerkrachten. Wemmenhove wordt ingeschakeld bij incidenten op de scholen. Regelmatig speelt internet daarbij een rol. ‘Internet is niet meer weg te denken uit de levens van jongeren’, vertelt ze. ‘Als je een mobiele telefoon afpakt van ze dan voelen ze zich naakt en onthand. Hun mobiel is hun alles, alle contacten verlopen via dat ene schermpje.’ Dat gaat wel eens mis, is de ervaring van Wemmenhove. ‘Ongewenste publicaties op het internet komen helaas vrij vaak voor. Compromitterende foto’s die verspreid worden, tweets die niet door de beugel kunnen of ruzies via de sociale media, ik zie het allemaal voorbijkomen. Veel daarvan heeft te maken met pesten en treiteren van leeftijdgenoten. Maar ik zie ook dat leerkrachten worden beledigd of bedreigd via Twitter of Facebook. Het lastige is dat ze soms helemaal geen kwaad in de zin hebben, maar de daders richten wel ontzettend veel schade aan. Jongeren in deze leeftijd zijn zo gevoelig en kwetsbaar.’

Grenzen en regels

Er is een belangrijke taak weggelegd voor de school en ouders, vindt Wemmenhove. ‘Zij moeten het onderwerp bespreekbaar maken. Internetlessen lijken me absoluut zinvol. Ook moeten er duidelijke grenzen gesteld worden. Laat de school in de schoolregels vastleggen hoe zij tegenover bepaald internetgedrag en het gebruik van mobiele telefoons op school staat en wees daar ook scherp op. Het is voor een puber belangrijker dan je denkt om regels te krijgen.’ Ook voor de politie is er een taak. ‘Wij moeten ons regelmatig in de school laten zien. Ik ben hier niet dagelijks, maar wel wekelijks. Dan krijg ik wel eens te horen: Ben je hier nu alweer? Maar ik vind dat belangrijk. Alleen zo kun je elkaar op de hoogte houden.’

Goed contact

In de ideale situatie is er openheid tussen alle partijen, de school, de ouders, de politie en de leerlingen. ‘Ik merk dat de scholen er open voor staan. Zij zouden best meer aan preventie en lessen over internet willen doen. Een probleem is vooral hoe je de ouders erbij betrekt. Helaas zijn sommige ouders niet geïnteresseerd in hun kinderen en komen niet opdagen als een ouderavond wordt georganiseerd. Dat is zorgelijk. De komende jaren zullen er alleen maar meer incidenten plaatsvinden. Jongeren zijn er bij gebaat als school, ouders en politie samen de spelregels bepalen en duidelijk maken wat wel en niet door de beugel kan. Als er een sfeer van vertrouwen is, dan durven leerlingen eerder met hun twijfels of observaties bij ons aan te kloppen. Hier in Dordrecht werkt dat goed. Dat zie je: is er een incident dan komt dat meestal via de leerlingen wel naar boven.’ Zoals in het geval van de bangalijsten. Nog voor de lijsten landelijk een bekend fenomeen werden, doken ze op in Dordrecht. ‘Ik kreeg van de scholen de vraag hoe daar mee om te gaan. Ik ben blij dat ze naar me toekwamen en dat ik ze kon helpen duiden. Inmiddels lijkt het fenomeen weer een beetje overgewaaid. Je hoort er niet zoveel meer over. Ook dat is internet. De ene trend komt, de andere gaat. Maar als wijkagent moet je het wel allemaal serieus nemen.’

Uitgangspunten voor schoolveiligheid

Rol van de school

De school is verantwoordelijk voor een veilig klimaat in en rond de school. In een schoolveiligheidsplan beschrijft een school hoe zij de fysieke en sociale veiligheid in en om het schoolgebouw waarborgt. Daarin worden duidelijke regels opgenomen over strafbare feiten, zaken of gedragingen die niet getolereerd worden.

Rol van de politie

De politie is verantwoordelijk voor het opsporen van strafbare feiten, het handhaven van de openbare orde, het verlenen van noodhulp, het toezicht houden in het publieke domein, het signaleren en adviseren over veiligheid en veiligheidsbeleid en (vroeg)signaleren en doorverwijzen naar hulpverlening. Ook online kunnen mensen slachtoffer en dader zijn en dus heeft de politie ook in dat opzicht een taak te vervullen. Op verschillende manieren.

Schoolreglement

Leerlingen en medewerkers kunnen moeilijk aangesproken worden op hun gedrag als er geen schoolreglement aan ten grondslag ligt; het schoolveiligheidsplan en een pestprotocol moeten daar van onderdeel uitmaken.

Actief beleid schoolveiligheid

De politie vindt het belangrijk dat de school de meest belangrijke schoolregels uit het schoolreglement haalt en jaarlijks actief onder de aandacht van leerlingen, ouders en medewerkers van de school brengt. Dit maakt onderdeel uit van het actieve beleid op schoolveiligheid.

Sociale Media Beleid

Aangezien ongewenste zaken als intimidatie, agressie, pesten en bedreiging zich ook online afspelen adviseert de politie scholen om het schoolreglement en schoolveiligheidsplan uit te breiden met beleid over sociale media. In overleg met de buurt/wijkagent kan de school bepalen in welke situaties en wanneer contact met politie kan plaats vinden.

Vaste aanspreekpunten

Het is zaak om te zorgen voor goede communicatie en samenwerking. Zorg voor een vast aanspreekpunt: bijvoorbeeld de wijkagent van de zijde van de politie en een vaste veiligheidscoördinator op school. De contactpersonen kunnen dan regelmatig informatie

uitwisselen en afspraken maken. Een convenant kan een handig middel zijn om deze afspraken vast te leggen zodat beide partijen weten wat ze aan elkaar hebben en van elkaar kunnen verwachten.

Weet wat er leeft!

School en politie doen er goed aan om trends en ontwikkelingen te volgen en te signaleren. Nieuwe verschijnselen verspreiden zich soms razendsnel (denk maar aan de bangalijsten of Project X-feesten) en populaire toepassingen als Whatsapp, Facebook, YouTube en Twitter kunnen volgend jaar zomaar ingehaald zijn door nieuwe. Betrokkenen op school en bij de politie die weten wat er speelt onder jongeren, hebben een voorsprong in kennis die op cruciale momenten onmisbaar kan blijken te zijn. Dat betekent dus ook dat de veiligheidscoördinator en de wijkagent de sociale media volgen en er bij voorkeur deel van uitmaken. Dat levert weer stof op voor het uitwisselen van kennis en informatie.

Zaken serieus nemen

Het oplossen en voorkomen van incidenten begint en eindigt bij het serieus nemen van de belevingswereld van jongeren. En dus ook hun online leven. Sta dus open voor wat jongeren te vertellen hebben, ook al zijn het verschijnselen waar de school (nog) geen ervaring mee heeft. De trends en ontwikkelingen op internet gaan snel, en scholen doen er goed aan om te volgen wat er speelt en betrekken jongeren daar actief bij.

Weerbaarheid verhogen

In een veilig schoolklimaat worden de grenzen van een ieder gerespecteerd. Dat is niet vanzelfsprekend, zeker niet op internet, waar de drempel naar grensoverschrijdend gedrag laag ligt. Dat betekent dat ook online grenzen benoemd en besproken moeten worden, en dat grensoverschrijdend gedrag voor iedereen duidelijke gevolgen heeft. Jongeren bewust maken van de grenzen van henzelf en van anderen, helpt hen meer weerbaar te zijn.

Handelen bij incidenten

Als het misgaat, moet de school in actie komen. Incidenten moeten niet worden verzwegen, maar geregistreerd en gemeld. Waar nodig zoekt de school contact met de wijkagent voor overleg. Bij escalatie, dus situaties waarin de schoolveiligheid in het geding is of waarbij sprake is van ernstige (strafbare) feiten, wordt samenwerking gezocht met de politie. De politie kan ook preventief een bijdrage leveren aan de schoolveiligheid. Afspraken daarover kunnen worden vastgelegd in het convenant tussen school en politie. Waar nodig zal de politie ook kunnen doorverwijzen naar hulpverlening.

Bepalen strafbaarheid en waar nodig ingrijpen

Als er sprake is van strafbare feiten of als een school twijfelt over de strafbaarheid van een gebeurtenis, moet de politie worden ingeschakeld. De politie zal de strafbaarheid

van het feit bepalen en waar nodig ingrijpen en overgaan tot haar wettelijke opsporingtaak.

Ondersteuning bij escalatie

De politie zal de school kunnen ondersteunen bij incidenten. Niet alleen met betrekking tot daders en slachtoffers. Maar ook met advies en doorverwijzing, bijvoorbeeld bij het bepalen of en hoe er contact wordt onderhouden met de pers.

Checklist

‘Van begrijpen naar ingrijpen’

R **Observeer**
Begrijp de (aantrekkings)kracht van sociale media. Kijk wat jongeren online doen en verdiep je in trends en ontwikkelingen.

R **Formuleer**
Ontwikkel een Sociale Media beleid hoe om te gaan met mogelijkheden en uitdagingen, met daarbij ook heldere richtlijnen voor gebruik binnen en buiten de school. Zowel voor leerlingen en docenten.

R **Integreer**
Maak het Sociale Media beleid onderdeel van het Schoolveiligheidsplan en bespreek dit met uw vaste contactpersoon bij de politie.

R **Stimuleer**
Waarschuw niet alleen voor online risico’s, maar help leerlingen de mogelijkheden van sociale media te ontdekken en leer hen hoe ze deze kunnen benutten.

R **Participeer**
Ontdek zelf ook Sociale Media en laat leerlingen online merken dat je ziet en begrijpt wat ze doen.

R **Reflecteer**
Praat met leerlingen over hoe zij sociale media gebruiken. Of bespreek actuele situaties. Wat vinden ze? Hoe handelen ze zelf? Kan dat anders?

R **Signaleer**
Wees alert op ‘onveilige of onwenselijke situaties’. Neem het altijd serieus en bepaal door het vaststellen van de context of dat terecht is.

R **Reageer**
Grijp in wanneer nodig. Bepaal welke actie gewenst is, door wie en hoe. Gaat het om een zorgelijke en/of mogelijke strafbare situatie? Overleg met uw vaste contactpersoon bij de politie.

R **Registreer**
Maak melding van incidenten in de incidentenregistratie.

R **Evalueer**
Bespreek situaties, ervaringen en inzichten met collega’s en politie en stel mogelijke verbeterpunten vast.

Handige websites

www.politie.nl Snel weten wie de wijkagent is? Of waar het dichtstbijzijnde politiebureau is? Je vindt ze snel met behulp van de postcode.

www.vraaghetdepolitie.nl Wil je weten of pesten strafbaar is, of heb je een andere politievraag? Je kunt ze vinden of stellen op deze website. Ook kun je er wekelijks chatten.

www.internetsporen.nl Handige website voor verzamelen en veiligstellen van online bewijsmateriaal.

www.schoolenveiligheid.nl Het centrum school en veiligheid heeft de versnipperde informatie over veiligheid in het onderwijs gebundeld in overzichten en infobladen, bedoeld voor scholen. Ook recente incidenten op scholen worden op de site bijgehouden.

www.meldknop.nl Informatie over en hulp bij internetproblemen, bedoeld voor jongeren. Aan bod komen o.a. pesten, seks en stalking.

www.medialessen.wikiwijs.nl Een verzameling lessen, gemaakt door diverse organisaties, over uiteenlopende onderwerpen. Van een les over modellenprogramma's op televisie tot lessen over beeldmanipulatie in kranten en publiceren op internet. Geschikt voor primair en voortgezet onderwijs.

www.kennisnet.nl Kennisnet is de publieke ict-partner voor het onderwijs. Met expertise, voorzieningen en innovatie wil Kennisnet het onderwijs helpen om het maximale uit ict te halen.

www.mijnkindonline.nl Site van kenniscentrum voor jeugd en media met achtergrondartikelen, lesmateriaal, inspiratie om media positief in te zetten en informatie.

www.nji.nl Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het helpt organisaties in de jeugdsector de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren.

www.nomc.nl Overweegt u het opstellen van een social media beleid? Een gecertificeerde MediaCoach kan u daarbij adviseren en tevens ondersteunen bij het opzetten van activiteiten om kinderen/jongeren, ouders en leerkrachten mediawijzer te maken. U maakt kennis met deze Nationale MediaCoaches en vindt er één bij u in de buurt via www.mediacoachinbeeld.nl

www.ppsi.nl Het Project Preventie Seksuele Intimidatie adviseert schoolleiders, -bestuurders en vertrouwensfunctionarissen op scholen voor basis- en voortgezet

onderwijs op het gebied van ongewenste omgangsvormen (ook online).

Colofon:

Politie, aandachtsgebied ‘Jeugd en jeugdgroepen’.

Teksten: Martine Borgdorff, Solange Jacobsen, Nicole Tillie.

Foto’s: Rodney Kersten, Hans de Bruijn.

Maart 2013